

Komisyon

KPSS Eğitim Bilimleri Konu Anlatımı / Gelişim Psikolojisi

ISBN 978-625-6890-44-2

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© Pegem Akademi

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten uluslararası akademik bir yayınevidir. Yayınladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan WorldCat ve ayrıca Türkiye'de kurulan Turcademy.com tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

56. Baskı: Temmuz 2024, Ankara

Proje-Yayın: Arzu Seçgin
Dizgi-Grafik: İlknur Öztürk
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım AŞ
Saray Mah. 126 Cad. No: 20/A
Kahramankazan/ANKARA
Tel: (0312) 802 00 53-54

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Shira Ticaret Merkezi, Macun Mahallesi 204 Cad.

No: 141/33, Yenimahalle/Ankara

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Ö N S Ö Z

Değerli Öğretmenlerimiz,

Kendini eğitime ve öğretime adanmanın kutsallığını yaşamak için çıktığınız bu yolda iyi bir başlangıç yapmak ve mutlu yarınlara ulaşmak için ilk adım çalışmaya karar vermeniz ve doğru bir şekilde çalışmaya başlamanızdır. Bu doğrultuda hazırladığımız yayınlarımızla sizi en uygun şekilde amacınıza ulaştırmayı hedefliyoruz.

Pegem Akademi

Kitabın baskı tarihinden sonra gerçekleşen değişikliklere aşağıda yer alan kodu okutarak ulaşabilirsiniz.

<https://depo.pegem.net/2025eb-gelisimpsikolojisi-ka-guncelleme.pdf>

TÜRKİYE'DE İLK DEFA TÜM KİTAPLAR YANINDA; CEPTE, TABLETTE VE MASANDA

Hibrit kitaplarda kullanıcılar;

- 1 Kitabın dijital formatına erişim sağlayabilir.
- 2 Kitabın bölümleri altında video derslere erişim sağlayabilir.
- 3 Konu sonu testlerini çözebilir.

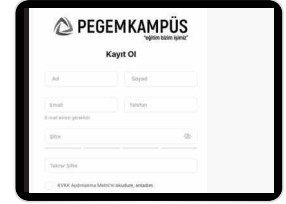

Yapay zekânın öğrenme analizinizi yapabilmesi için interaktif içeriklere etkileşim bırakmanız gerekmektedir. Etkileşim bırakmak için testlerde yer alan cevap seçeneklerini sistem üzerinde işaretlemeniz gerekmektedir. Böylelikle yapay zekâ bırakılan etkileşimler sonrasında sizlerin başarı durumlarını tespit ederek eksik tespitinizi gerçekleştirecektir.

Pegem Kampüs web sitesi üzerinden aktivasyon kodunuzu aktif edebilmek ve hibrit kitabınıza erişebilmek için aşağıdaki adımları takip ediniz:

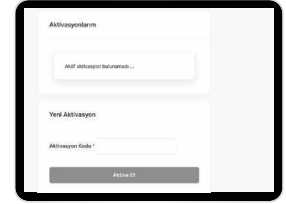
1. Adım Üyelik

Mevcut tarayıcınızın adres çubuğuna arti.pegemkampus.com yazarak web sitemiz üzerinden etkileşimli ve yapay zekâ destekli hibrit kitaba erişim sağlayabilirsiniz.

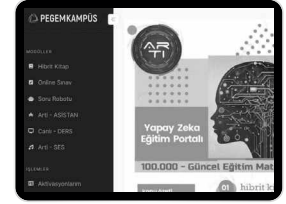
2. Adım Aktivasyon

Üyelik bilgileriniz ile giriş yaptıktan sonra sol menüde yer alan "**Aktivasyonlarım**" sekmesine girerek kodunuzu aktif edebilirsiniz.

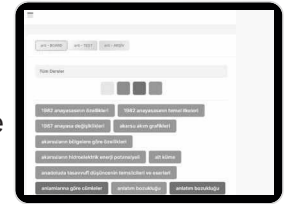
3. Adım Ürünlerim

Aktivasyon işleminizi tamamladıktan sonra menüde aktif hâle gelen "**Hibrit Kitap**" sekmesine tıklayarak içeriklere ulaşabilirsiniz.

4. Adım Yapay Zekâ Asistan

Hibrit kitaptaki işaretlemeleriniz doğrultusunda eksik tespitinizi yapabilmek için menüdeki "**Arti-Asistan**" sekmesine tıklayabilirsiniz. Eksiklerinizi tamamlamak ve daha fazla içerik görmek için pegemkampus.com adresini ziyaret edebilirsiniz.

*Aktivasyon kodu kitabınızın iç kapağında yer almaktadır.
Aktivasyon kodu ile aktif ettiğiniz hibrit kitaba erişim 31.08.2025 tarihine kadar geçerlidir.*

Pegem Kampüs İletişim Hattı
0312 418 51 55

1. BÖLÜM PSİKOLOJİYE GİRİŞ

Psikoloji.....	1
Psikolojik Yaklaşımlar	1
Araştırma Desenleri.....	6
CEVAPLI TEST	8

2. BÖLÜM GELİŞİM PSİKOLOJİSİ

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ	10
TEMEL KAVRAMLAR	12
Büyüme.....	12
Olgunlaşma	12
Deneyim (Yaşantı)	12
Hazırbulunuşluk.....	12
Öğrenme.....	12
Kritik Dönem	13
Bireysel Farklılık.....	15
EN TEMEL KAVRAMLAR.....	15
Yaş	15
Dönem.....	15
GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	16
Kalıtım	16
Genotip	17
Fenotip	17
Mutasyon	18
Çevre.....	18
Tarihsel Zaman	19
Bölük.....	19
İkiz Araştırmaları.....	19
GELİŞİMİN İLKELERİ.....	21
ÖZET	24
ÇÖZÜMLÜ TEST	25
ÇÖZÜMLER.....	28
CEVAPLI TEST - 1	30
CEVAPLI TEST - 2	34

3. BÖLÜM BİYOLOJİK GELİŞİM

BİYOLOJİK GELİŞİM.....	38
DOĞUM ÖNCESİ	38
BEBEKLİK DÖNEMİ 0-2 YAŞ	39
I. ÇOCUKLUK (2-6).....	41
II. ÇOCUKLUK (6-12).....	41

ERGENLİK (9,12-18)	42
GENÇ YETİŞKİNLİK (18-30)	45
YETİŞKİNLİK (30-60).....	45
YAŞLILIK (65-ÜSTÜ).....	47
Gelişim Görevleri.....	47
Biyolojik Gelişim Dönemleri	47
ÖZET	48
ÇÖZÜMLÜ TEST	49
ÇÖZÜMLER.....	54
CEVAPLI TEST - 1	56
CEVAPLI TEST - 2	60

4. BÖLÜM BİLİŞSEL GELİŞİM

BİLİŞSEL GELİŞİM İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	64
Biliş	64
PIAGET'DE BİLİŞSEL GELİŞİM	64
Temel Kavramlar.....	65
BİLİŞSEL GELİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ...	68
1. Olgunlaşma	68
2. Deneyim (ziksel deneyim).....	68
3. Sosyal (Kültürel) Aktarım	69
4. Dengeleme	69
EVRELER.....	69
Duyu-Devinim Evresi (0-2 Yaş)	70
İşlem Öncesi Evre (2-7 Yaş).....	72
Odaklanma	73
Tersine Çevrilemezlik.....	74
Görünüm.....	75
Özelden Özele Akıl Yürütme	75
Yanlış Bağdaştırma (Senkretik Düşünme).....	77
İsimlendirmede Gerçeklik	77
Animizm.....	77
Yapaycılık (Arti kalizm).....	77
Benmerkezcilik.....	77
Monolog.....	79
Tek Yönlü Düşünme (Sıralama / Sını andırma) ...	79
Geçişlilik.....	79
SOMUT İŞLEMLER EVRESİ (7-11 YAŞ).....	80
Odaktan Uzaklaşma.....	80
Tersine Çevirebilirlik	81
Çıkarılmış Gerçeklik	81
Mekanik Düşünme/Mantıklı Düşünme.....	81
Tümevarımsal Düşünme.....	81

Perspektif Alma	82
Kollektif Oyun.....	82
Çoklu Sınıflama.....	82
Dönüşümsel Düşünme	83
SOYUT İŞLEMLER EVRESİ - ÖNERMELİ İŞLEMLER (11-18 YAŞ).....	84
Soyutlama	85
ERGEN BENMERKEZCİLİĞİ.....	89
VYGOTSKY: KÜLTÜREL YAKLAŞIM.....	90
DİL GELİŞİMİ	97
DİLİN NASIL ÖĞRENİLDİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER.....	97
Davranışçılık	97
Sosyal Öğrenme.....	97
Chomsky ve Psikolinguistik Kuram.....	98
CHOMSKY'NİN DİL GELİŞİMİ TABLOSUNA EKLEDİKLERİ.....	100
ÖZET	101
ÇÖZÜMLÜ TEST	102
ÇÖZÜMLER.....	107
CEVAPLI TEST - 1	111
CEVAPLI TEST - 2	115

5. BÖLÜM AHLAK GELİŞİMİ

AHLAK GELİŞİMİ.....	118
BİREYİN AHLAKI NASIL EDİNDİĞİNİ AÇIKLAYAN YAKLAŞIMLAR	118
Davranışçılık	118
Sosyal Öğrenme.....	118
Psikanaliz	118
Piaget	118
Piaget'ye Göre Ahlaki Gelişim Dönemleri.....	119
Kohlberg'in Ahlak Gelişimi.....	121
Gelenek Öncesi Düzey.....	122
Geleneksel Düzey	123
Gelenek Ötesi Düzey	124
ÖZET	129
ÇÖZÜMLÜ TEST	130
ÇÖZÜMLER.....	135
CEVAPLI TEST 1	138
CEVAPLI TEST 2	141

6. BÖLÜM KİŞİLİK GELİŞİMİ

KİŞİLİK GELİŞİMİ	144
Kişiliğin Boyutları	144
FREUD'UN KİŞİLİK KURAMI.....	144
Yapısal Kuram	145
Kişilik Mekanizmalarına Göre Kişilik Tipleri.....	146
Topografik Kuram.....	147
Psikodinamik Kuram.....	148
Psikoseksüel Kuram.....	153
ERİKSON PSİKOSOSYAL KİŞİLİK KURAMI	156
Temel Güvene Karşı Güvensizlik (0-2)	156
Özerkliğe Karşı Utanç ve Kuşku (2-4)	157
Girişimciliğe Karşı Suçluluk (4-7)	157
Başarıya Karşı Aşağılık (7-12)	158
Kimliğe Karşı Rol Karmaşası (12-18).....	158
Yakınlığa Karşı Uzaklık (18-30).....	160
Üretkenliğe Karşı Durgunluk (30-60).....	161
Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk (60+).....	162
MARCIA'NIN KİMLİK STATÜLERİ	164
BAĞLANMA KURAMLARI	167
Çocuk Bağlanması.....	167
Yetişkin Bağlanması	169
DENETİM ODAĞI.....	170
ÖZET	173
ÇÖZÜMLÜ TEST	174
ÇÖZÜMLER.....	178
CEVAPLI TEST 1	180
CEVAPLI TEST 2	183

7. BÖLÜM MERAKLISINA

GELİŞİM PSİKOLOJİSİ TEMEL KAVRAM.....	188
GELİŞİM PSİKOLOJİSİNDE ARAŞTIRMA	188
YÖNTEMLERİ.....	188
BİYOLOJİK GELİŞİM İLE İLGİLİ EKSTRA KAVRAM VE KONULAR.....	194
EKSTRA KAVRAMLARLA İLGİLİ ÇÖZÜMLÜ TEST	223
ÇÖZÜMLER.....	228
KAYNAKÇA	233

PSİKOLOJİ

Psikolojinin Tanımı ve Çalışma Konuları

En genel tanımıyla psikoloji, gözlenen ve gözlenemeyen insan ve hayvan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Psikolojinin çalışma alanı insanın düşünce, duygu ve davranışları ile ilgilidir. Yani psikoloji bu üç temel yapı üzerinde yoğunlaşır. Psikolojinin 3d'si olarak adlandırabileceğimiz bu yapılar genellikle birbirinden ayrı değil, birlikte işlenmektedir.

Bir Bilim Dalı olarak Psikolojinin Kısa Tarihçesi

Psikoloji biliminin tarihi, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte psikolojinin özellikle felsefeden ayrı bir bilim dalı olarak gelişmesi XIX. yüzyılın son çeyreğine rastlamaktadır.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde psikolojinin kullandığı bilimsel yöntemlerin değişmesi ile psikoloji doğa bilimleri (kimya, biyoloji vb.) gibi bir pozitif bilim olarak kabul görmeye başlamıştır. Biyoloji, fizik gibi diğer doğa bilimlerinin yararlandığı kontrollü gözlem ve deney gibi bilimsel yöntemleri kullanmaya başladığında psikoloji felsefeden koparak ayrı bir disiplin hâline gelebilmiştir. Bu konudaki en ilk ve önemli adımlardan biri Alman bir fizyolog olan Wilhelm Wund'un 1879'da Almanya'nın Leipzig şehrinde ilk psikoloji laboratuvarını kurmasıdır.

Avrupa'daki bu hareketlenmeyi izleyen tarihlerde Amerika'da da belirgin bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu hareketlenmeler 1982 yılında ilk bilimsel psikoloji organizasyonu olan Amerikan Psikoloji Derneği'nin (PA) kurulmasına vesile olmuştur.

PSİKOLOJİK YAKLAŞIMLAR

Bir gelişim kuramı, "İnsan gelişiminin bir boyutunu açıklamak için tasarlanmış, birbirleri ile ilişkili deneysel olarak büyük ölçüde doğrulanmış ifadeler bütünüdür." biçiminde tanımlanabilir. Gelişim psikolojisinde insan gelişimini açıklamak için yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımların genel özelliği, insan gelişimini belli bir bakış açısıyla ele alıp açıklamalarıdır. Örneğin biyolojik yaklaşım tüm insan gelişimini bireyin biyolojik özellikleri ile bilişsel yaklaşım ve bilişsel süreçler ile açıklar.

W. Wundt (1812-1920), psikolojiyi felsefeden ayırarak ayrı bir bilim olmasını sağlamıştır. Psikoloji ayrı bir bilim olduktan sonra bu bilim içerisinde neyin incelenmesi gerektiği ya da neye önem verilmesi gerektiği konusu birçok ekolün ortaya çıkmasına neden olmuştur ve uzun süre bu ekollerin tartışma konusu olmaya devam etmiştir. Bu ekollerin bazıları günümüzde de insan gelişimini açıklarken bireyin gelişiminin farklı yönlerine vurgu yaparak gelişimi açıklamada kullanılmaktadırlar. Gelişim psikolojisindeki temel yaklaşımlar bu şekilde sınıflandırılabilir.

1. Yapısalcılık-Wundt, Titchener
2. İşlevselcilik-Angell, James
3. Olgunlaşma Kuramı-Gessell
4. Psikoanalitik Kuram-Freud
5. Sosyal Öğrenme Kuramı-Bandura
6. Davranışçı Kuram-Pavlov, Skinner, Watson
7. Gestalt-Koffka, Köhler, Weitheimeir
8. Bilişsel Gelişim Kuramı-Piaget, Vygotsky
9. İnsancıl Kuramlar-Rogers, Maslow
10. Ekolojik Sistem Kuramları-Borenfenbrenner, Bernstein, Barker
11. Kültürlerarası Yaklaşım-Markus, Kitiyama, Kağıtçıbaşı

Yapısalcılık

Wundt

Bu ekollerden biri olan yapısalcılık (strüktüralizm), bilincin yapı bakımından incelenmesi olarak da tanımlanmaktadır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkan, Wilhelm Wundt ve Titchener'in öncülüğünü yaptığı bir yaklaşımdır. Yapısalcılar psikolojinin temel ilgi alanının insan zihni, zihnin parçaları ve onun bileşenleri olduğunu kabul etmekteydiler. Bu yaklaşıma göre doğada olduğu gibi bilinç olayları da birtakım daha yalın ruhsal parçalardan meydana gelmiştir. Psikolojinin amacı, bilinç denilen bu karmaşık olayı çözümlenmek, zihnin en yalın öğelerini araştırmak, zihnin öğelerini en küçük parçalarına bölerek incelemek ve bunlar arasındaki ilişkileri bulup yasalar hâlinde formüle etmektir. Bu amaçla uyarıcılar, duyular, algılar, anılar, eşik değerler gibi konuları pozitif bilimlerden bir laboratuvar ortamı içinde ele alıp incelediler. Yapısalcılar her öğenin bir duyum olması gerektiğini düşünmekteydiler ve içe bakış yöntemi adı verilen bir yöntem kullandılar. İçe bakış yönteminde deneğe çeşitli uyarıcılar verilerek bu uyarıcıları

mümkün olduğunca ayrıntılı tanımlamaları isteniyordu. Örneğin deneğe laboratuvarında bir ses veriliyordu daha sonra ses biraz yüksek olarak veriliyordu. Bu sesteki değişimi fark edip etmediği soruluyordu. Denek sesteki değişimi fark edip etmediğini düşünüp söylüyordu. Buna içe bakış denir, yani denek zihnine bakıp farkı fark edip etmediğini söylüyordu. Böylece karmaşık zihinsel yaşantıların, öğeleri yoluyla anlaşılabilirliğini kabul etmekteydiler. Bu yöntem davranışçılar tarafından nesnel olamayacağı için bilimsel olmamakla eleştirilmiştir. Çünkü düşünüp söylemek nesnel olarak sınanamaz.

İşlevselcilik (Fonksiyonculuk)

Bir başka psikoloji okulu ise Darwin'in evrim kuramından çok etkilenmiş olan, işlevselcilik (fonksiyonculuk)tir. XX. yüzyılda, John Dewey, Angell, William James gibi bilim adamlarının ortaya koyduğu bir yaklaşımdır.

William James

İnsan davranışlarını anlamak için bilincin öğelerini değil, insanın ihtiyaçlarını daha iyi karşılamak ve insanın çevresine uyumda başvurduğu çevreye uyum sağlama davranışları ve öğrenme gibi yolların incelenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu yaklaşım, Avrupa'daki psikoloji ekol ve kuramlarından farklı olarak bir konunun "ne olduğu, nasıl olduğu, nelerden oluştuğu" sorularını sorup bunlarla ilgilenmez "ne işe yaradığını sorar". Bu yaklaşımda "Zekâ nedir, zekânın parçaları nelerdir, zekânın öğelerinin birbirleri ile ilişkileri nelerdir?" soruları ile ilgilenilmez, "Zekâ ne işe yarar? Nerede, nasıl kullanılır?" soruları ile ilgilenilir. Avrupa'da Wundt "Görme algısının öğeleri nelerdir?" şeklinde sorar ve cevaplar: "Görme algısı: renk algısı, şekil algısı, hareket algısından oluşur..." İşlevselcilik akımı ise bu kuramsal çalışma yerine "Görme algısı nerede işe yarar, nasıl işe yarar?" şeklinde incelemesini yapar. "Görme algısı nerede işe yarar: Pilotlukta ince hassas işler yapılırken işe yarar." "O hâlde keskin görüşlü bireyleri nasıl seçeriz şeklinde hareket edip görme keskinliğini ölçen araçlar geliştirilmesinin nasıl olduğunu inceler. Bu yaklaşımda uygulamalı psikoloji alanları çıkmıştır. Zekâ nerede kullanılır? Eğitimde, buradan eğitim psikolojisi ve okul psikolojisi çıkmıştır. Klinik psikoloji, endüstri ve örgüt psikolojisi vb. uygulamalı alanlar büyük ölçüde bu yaklaşımın etkisi ile oluşmuşlardır. Bu ekol, psikolojinin uygulama alanlarının ortaya çıkmasının yanında davranışçılık ve öğrenme psikolojisinin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır.

Davranışçı Yaklaşım

1910'lu yıllarda ortaya çıkan ve öncülüğünü Watson, Pavlov, Skinner'ın yaptığı **davranışçı yaklaşıma** göre psikolojinin bilim hâline gelebilmesi için herkes tarafından gözlenebilir ve ölçülebilir fenomenlerin, yani davranışların, doğa bilimlerinde kullanılan objektif ve bilimsel metotlarla incelenmesi gerekmektedir. Davranışçılar, çevresel uyarıcılar ve bu uyarıcılara organizmanın verdiği tepkileri incelemişlerdir. Bunun için dış çevreden gelen uyarıcılar ve bu uyarıcıların organizmadaki tepkilerini inceleme yöntemini kullanmışlardır. Davranışçılar, davranışı oluşturan öğeler olarak koşullu reflekslerin önemini vurgulamışlar, öğrenmenin üzerinde durmuşlar ve insan davranışlarının anlaşılmasında bir yol olarak hayvan davranışlarını incelemişlerdir. Bundan dolayı temel konuları davranışlar ve öğrenmedir. Öğrenme psikolojisinin oluşumu ve gelişimini sağlamışlardır. Bu yaklaşım bütün insan davranışlarını ödül-ceza ve alışkanlıklar ile açıklar. Bir öğretmenin ders anlatımında yeni yöntem kullanmamasının sebebi bu yaklaşıma göre alışkanlıktır. Bir kişinin kızgınlığını bağırarak ya da kavga ederek sergilemesi ve daha önceki sorunlarını böyle çözüp ödüllendirilmesi de alışkanlığa yol açmıştır.

Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı davranışçı yaklaşımla paraleldir. Bandura'nın sosyal biliş kuramı olarak da anılan gelişim kuramına göre hem kişisel hem de çevresel faktörler gelişim açısından önem taşımaktadır ve bu iki etmen birbiri ile etkileşim içinde işlev görmektedir. Davranış çevre tarafından biçimlendirilmekte ancak birey de çevreyi biçimlendirmektedir. Davranış, bireyin çevreyi gözlemlemesi ve taklit etmesi, bunun sonucunda da ödül ya da ceza alması ile kazanılmaktadır. Davranışın kalıcılığını belirleyen etmen, davranış sonucunda bireyin çevreden alacağı ödül ya da cezadır. Bandura'ya göre bireyin davranışı kazanması ile onu gerçekleştirmesi eş zamanlı olmak zorunda değildir. Birey kazandığı davranışı, davranışın kendisini ödüle götüreceğini ya da cezadan kurtaracağını düşündüğü zaman tekrar edecektir.

Gestalt Psikolojisi

Psikolojide etkili olan bir başka yaklaşım da gestalt (bütüncül) psikolojisi. Davranışlardan çok zihinsel süreçlerle ilgilenen, bireyin algılamaları üzerinde duran bir yaklaşımdır. XX. yüzyılın ilk yarısında Almanya'da ortaya çıkmıştır ve kuramın öncüleri arasında Wertheimer, Köhler ve Koffka gibi bilim adamları yer almaktadır. Hem yapısalcılara hem de davranışçılara, duyumlar ve koşullu reflekslerle ilgilendikleri için karşı çıkmışlardır. Davranışların ve yaşantıların

bütünlük içinde ele alınması gerektiği, ögeler arasındaki ilişkinin çok önemli olduğunu vurgulayan bir kuramdır. Gestalt psikologları algı, algılama yasaları, dikkat, içgörüsöl öğrenme, unutma gibi zihinsel süreçlerle ilgilenmişlerdir. Bu yaklaşım, her şeyi algı ile açıklar. Problem çözme olaylar arasındaki ilişkilerin farklı bir şekilde algılanmasıdır, psikolojik sorunlar bireyin dünyayı bozuk olarak algılamasıdır.

Psikodinamik Yaklaşım

Hem psikiyatryi hem de psikolojiyi önemli düzeyde etkileyen bir kuram olan **psikodinamik (psikoanalitik) yaklaşım**, XX. yüzyılın başlarında Sigmund Freud tarafından ortaya konulmuştur. Temel konu kişilik, duygular ve psikolojik sorunlardır. Bu yaklaşım, tüm insan davranışlarını cinsel güdüler, toplumsal baskılar gibi bilinç dışı etkiler açısından ele almaktadır. Erken yaşam deneyimlerinin yetişkinlik döneminde uyum açısından önem taşıdığını öne süren Freud, tanımladığı psikoseksüel gelişim aşamalarında sosyal çevrenin ve anne-baba tutumlarının bireyin kişilik gelişimi üzerindeki etkilerinin önemini vurgulamıştır. Freud, insan gelişiminin çeşitli evrelerini tutarlı bir sistem hâlinde betimleyen ilk bilim adamıdır. Psikanaliz insanın eylemlerinin ve düşüncelerinin ilk bakışta görüldüğünden daha karmaşık olduğunu öğretmiştir. Hasta insanların vaka analizinden oluşturulmuş kuramlardır. Yaklaşımın en büyük sorunu hastalarda elde edilen bulguların normal insanlara genellenemeyeceğidir.

Hümanistik Yaklaşım

Günümüz psikoloji dünyasında ve insan anlayışında önemli bir yere sahip olan **hümanistik yaklaşım**, Abraham Maslow ve Carl Rogers tarafından ortaya konulan, insanın doğasının olumlu özelliklerden oluştuğunu, insanın biricik ve kendini geliştirme potansiyeline sahip bir varlık olduğunu savunan bir yaklaşımdır. Temel konu kişiliktir, özellikle benliktir. Bu yaklaşıma göre insan doğasına ilişkin üç büyük kabulü vardır: İnsan doğuştan iyidir. Bütün insanlar bir potansiyelle (gizil güçle) dünyaya gelir, bu potansiyel de bireyin kendini daha iyiye, mükemmele kendini geliştirmeye doğru gitmesine yol açar. Roger bu daha iyiye gitme isteğini şöyle açıklar: Bir bebek yürümeye başlarken sürekli düşer, hiçbir bebek düştüğü için yürümekten vazgeçmez. Üçüncü olarak insanda irade vardır. İnsanda iradenin olması demek bireyin kendi yanlışlarının sorumluluğunun kendisine ait olması demektir. Bireyin aile yaşantısı, yetiştiği çevre bozuk olabilir ancak bireyin arkadaşına hakaret etmesinin sorumluluğu bireye aittir. Öte yandan bireyin iradesinin olması demek birey hasta bile olsa kendini düzeltebilir demektir. Bireyde bu üç özellik doğuştan olduğu için birey uygun çevresel koşullarda bu potansiyeli en üst

noktasına kadar kullanarak kendini gerçekleştirebilme yeteneğine sahiptir. Birey kendini geliştirmiyorsa ya da yanlış yapıyorsa ya nasıl kendini geliştireceğini bilmediğinden ya da benlik saygısı, yani kendine duyduğu saygı düşük olduğu içindir. Bu yüzden bireye nasıl yapılacağı konusunda yardım edilmelidir, yani yol gösterilmeli ve nasıl yapacağı anlatılmalıdır. Bu yaklaşım, en çok iletişim üzerinde durur.

Bilişsel Yaklaşım

Bilişsel yaklaşım, bireyi bilgiyi işleyen, dış dünyanın bir iç modelini oluşturan ve amaçlarına ulaşmak için planlar ve stratejiler geliştiren bir organizma olarak görür. Temel konusu zihin problemi çözme ve karar vermedir. Piaget, Vygotsky, Kohlberg, Bruner ve Chomsky bu yaklaşımın en önemli temsilcileridir. İnsanın, mantıklı, dikkatli ve enerjik olduğunu ve sadece bilgi alıcı değil, aynı zamanda bilgiler üzerinde işlemin yapıcı bir varlık da olduğunu savunurlar. Bu kuram, bireyin zihninin, kalıtsal olarak getirdiği yapı ile çevrenin etkileşiminin sonucunda oluştuğunu vurgulamaktadır. Bu kurama göre olgunlaşma gelişimin hızını belirlerken deneyim bilişsel yapının oluşumunu ve niteliğini belirler. Bu yaklaşım, problem çözme ve karar verme sürecini, şemalar ve şemaların bir araya gelip oluşturduğu karmaşık yapılar olan dizinlerle (script) açıklar. Bir marketten değil de diğer marketten bireyin alışveriş yapmasını, bir problemi belli bir yöntemle çözmesini bireyin bu olgulara ilişkin şemaları ile açıklar.

Biyolojik Yaklaşım

Bu yaklaşım, psikolojideki en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşım içindeki ilk kuram, Gesell olgunlaşma kuramı, psikolojinin gelişmesinde son derece önemli bir yeri olan kuramdır. Günümüzde de nöropsikoloji ve genetik biliminin ilerlemesi ile tekrar en önemli yaklaşım hâline gelmiştir.

Bu yaklaşım, tüm insan davranışlarını insan bedeninin özellikleri, kalıtım, hormonlar ve beynin özellikleri ile açıklar. İnsan alet yapan bir varlıktır; çünkü insan eli karmaşık aletler yapmaya uygundur. Birey sinirlemez; çünkü sinirlenmeyi sağlayan hormonlar salgılar.

a) Olgunlaşma Kuramı

Olgunlaşma kuramı, Arnold Gesell tarafından 1920'lerde yapılan bir dizi sistematik ve periyodik çalışmalar sonucunda geliştirilmiştir. Gesell, çocuklarda fiziksel, duygusal, sosyal, dil ve motor gelişimini uzun zaman dilimlerinde periyodik olarak sistematik çalışmalarla test etmiştir. Gesell'e göre gelişim biyolojik bir süreçtir ve olgunlaşma tarafından yönlendirilir. Bireyde zaman içinde ortaya çıkan değişiklikler önceden belirlenmiş bir plan doğrultusunda ve kendiliğinden ortaya çıkar.

Çevresel faktörler gelişimde önemli bir rol oynamaz.

Arnold Gesell

Bireysel farklılıklar dahil gelişimi belirleyen genlerdir. Gelişim evrensel bir süreçtir ve tüm bireylerde olgunlaşma sonucu ortaya çıkar. Olgunlaşma kuramının en büyük katkısı gelişim psikolojisindeki dönemlerdir. İnsan gelişimi

mi dönemlerine bakıldığında doğuştan gelen doğal bir planın açığa çıktığı açıkça görülmektedir. Bütün insanlar bebek, çocuk, ergen, yetişkin ve yaşlı olmaktadır. Gesell'in bakış açısı, fiziksel ve motor gelişimi açıklamakta oldukça tutarlı sonuçlar vermekle birlikte diğer gelişim alanlarını açıklamakta yetersiz kalmıştır.

b) Nöropsikolojik Yaklaşım

Biyolojik gelişim içindeki bu yaklaşım, tüm insan davranışlarını beyin, beynin bölümleri, sinirler arası iletimi sağlayan kimyasal parçacıklar (nörotransmitterler) ile açıklar. Örneğin birey mutludur çünkü beyinde mutluluk ve rahatlık veren serotonin miktarı artmıştır. Birey halüsinasyon görmektedir çünkü beyinde dopamin miktarı artmıştır.

Teknolojideki gelişmeler sayesinde birey bir resme baktığında beyinde hangi bölgelerin aktif hâle geldiği MR cihazı ile eş zamanlı olarak görülmektedir. Bugün psikolojide en popüler yaklaşım budur.

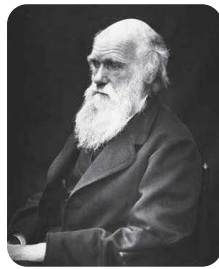
c) Psikogenetik

Biyolojik yaklaşım içindeki bu yaklaşım genler ve bireyin psikolojisi arasındaki ilişkiyi incelemektedir.

Evrimsel Yaklaşım

Darwin'in evrim kuramından ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Darwin'in evrim kuramı, psikolojideki hemen hemen tüm kuramları etkilemiş, gelişmelerine katkıda bulunmuş bir kuramdır. Evrim kuramı tüm türlerin uzun tarihsel süreç içinde çevreye uyum sonucununun geliştiğini savunmaktadır. Bütün canlılar ilk oluşan bakteri benzeri bir canlıdan uzun çevreye uyum sürecinde oluşmuşlar ve oluşmaya devam etmektedirler.

Bu kuramın ayrıntıları bizim konumuzu doğrudan ilgilendirmemektedir. Bu kuramdan çıkan sonuçlar psikoloji biliminin gelişmesi üzerinde çok büyük etki yaratmıştır. Bunları şöyle özetleyebiliriz:

Charles Darwin

1. İnsan ve hayvan arasında nitelik değil nicelik ya da derece farkı vardır. Tüm canlılar bir tek canlıdan evrimleşti ise o zaman insan ve hayvan arasında derece farkı vardır.
2. Eğer insan ve hayvan arasında derece farkı varsa o zaman insanı en büyük özellikleri olarak görülen problem çözme, düşünme, duygular, zekâ vb. bir noktaya kadar hayvanlarda da var demektir. O zaman hayvanlar üzerinde araştırma yapıp bunu bir noktaya kadar insana genelleseyebiliriz demektir.
3. İnsan ve hayvan arasında derece farkı varsa bunun tersi de doğrudur, hayvanda var olan özellikler insanda da var demektir. Hayvanlarda, refleksler, içgüdüler, beslenme, saldırganlık ve neslin devamı için harekete geçme gibi davranışlar vardır. O zaman insanlar da bunlardan dolayı harekete geçmektedir.
4. Bir canlı türü, herhangi bir canlının herhangi bir organı, davranış ya da özelliği varsa birdenbire ortaya çıkmaz, bunun mutlaka tarihsel uzun bir gelişim süreci vardır. Bu ifadeyi kabul ettiğiniz zaman zekâ, duygular, tüm insani özellikler zaman içinde aşama aşama oluşuyor demektir.
5. Aynı tür içinde neden bu kadar çok çeşitlilik var? Yani tüm kediler, tüm köpekler, tüm serçeler neden birbirinin aynısı değil? Evrim kuramının buna cevabı şöyledir; eğer tüm tür birbirinin aynısı olursa ortama giren bir virüs ya da ısı değişimi tüm türü yok eder. Bundan dolayı bireysel farklılıklar yaşamın sigortasıdır. Buradan farklılıklar psikolojisi ya da bireysel farklılıklar incelemesi çıkmıştır.
6. Evrimsel yaklaşımın psikoloji biliminin oluşması ve gelişimine çok sayıda katkısı vardır. Ancak en büyük katkısı, kalıtım ve bireysel farklılıkların, dönemlerin araştırılmasıdır.

İşlevselcilik, biyolojik ve evrimsel yaklaşımın ortak özelliği çevreye uyum üzerinde durmalarıdır. Biyolojik yaklaşım şu an içinde bulunulan çevreye uyum üzerinde durur. Örneğin hava ısınınca insan terleyip vücut ısısını düşürerek çevreye uyum sağlar. İşlevselci yaklaşım sosyal çevreye uyum üzerinde durur. Birey çalıştığı şirkete, eğitim aldığı okula uyum sağlamaktadır. Evrimsel yaklaşım "uzun tarihsel süreç içindeki" çevreye uyum üzerinde durur. İnsanlar aile ve toplum hâlinde yaşarlar çünkü uzun tarihsel uyumda bu şekilde hayatta kalma oranları daha fazla olmuştur.

Ekolojik Sistem Kuramı

Kuramın en önemli temsilcileri Bronfenbrenner, Bernstein ve Barker'dır. Bu kuram insan gelişiminin ekolojisi üzerine odaklanır. Gelişim sürecinde insanın ekolojik çevresinin önemini vurgular. Bu ekolojik çevreyi aileden ekonomik ve politik yapılara kadar genişletir. Bireysel gelişimi anlamak için bireyin ekolojik çevresi ile ilişkilerini anlamak gerekir. Bronfenbrenner, ekolojik çevreyi dört alt sistem içinde ele alır ve bu sistemlerin birbirleri ile karşılıklı etkileşimleri olduğunu ifade eder.

- Mikrosistem:** Ebeveynler, arkadaşlar, öğretmenler, komşular gibi günlük ev, okul ve iş çevresidir.
- Mezosistem:** Kişinin yaşamındaki sistemlerin keşimidir. Ev, okul, iş gibi sistemlerin birbirleri ile bağlantılarıdır.
- Ekzosistem:** Bireyin gelişimini sadece dolaylı olarak etkileyebilecek dış çevredir. Babanın çalıştığı iş yeri, medya, devlet gibi.
- Makrosistem:** Geniş kültürel bağlamı ifade eder. Doğu-Batı kültürleri, ulusal, ekonomik, alt kültürler gibi.

Bireyin biyolojik alt yapısı mikrosistemin bir parçasıdır. Bu nedenle bu kuram zaman zaman biyolojik sistem olarak da adlandırılır. Her sistem, gelişimi biçimlendirecek rollerden, normlardan ve kurallardan oluşur. Bu kuramın temel varsayımı, ekolojik sistemlerin gelişim üzerinde çok önemli bir etkisi olduğu ve gelişimin insanın çevresindeki bu sistemlerle etkileşimi sonucu ortaya çıktığıdır.

Psikolojinin amacı, çevre, insan ve davranış arasındaki etkileşimi incelemektir. Tanımından da anlaşılacağı gibi psikolojinin çok geniş bir alanı vardır ve psikolojinin deneysel psikoloji, sosyal psikoloji, psikometri, uygulamalı (eğitim, klinik, danışma, endüstriyel, din vb.) psikoloji gibi birçok alt dalı bulunmaktadır. Bu alt dallardan biri olan eğitim psikolojisi, eğitim ile psikolojinin kesiştiği alandır. Psikolojinin bulgularının eğitim alanına uygulanması ile gelişmiştir. Eğitim ortamında öğrenme olgusunu ve öğrencinin taşıdığı özellikler ile bu özelliklerin öğrenmeyi nasıl etkilediğini araştırır. Bu nedenle öğretmenlik meslek bilgisi dersleri arasında yer alır. Öğretmene yardımcı en önemli alanlardan biridir. Eğitim psikolojisi gelişim ve öğrenme psikolojisi alanlarını kapsamaktadır.

Kültürel Sistem Kuramı

1980'lerden sonra en önemli yaklaşımlardan biri hâline gelmiştir. Bu yaklaşım, üç temel bakış açısı üzerinde durur. Bunlardan ilki: Farklı kültürlerde aynı olan nedir?

- ✓ Fiziksel gelişim, cinsiyet gibi biyolojik özellikler tüm kültürlerde aynıdır.

İkinci olarak bir kültürden diğerine toplumsal yapıdaki kurumlar, bireyin davranışları, duygu ve düşünceleri nasıl değişmektedir? Örneğin aile her kültürde vardır ama Batı kültüründe anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile bulunurken Doğu toplumlarında büyükanne ve büyükbabaların da bulunduğu geniş aileler bulunmaktadır. Batı kültüründe bireyler bağımsız olduklarında mutlu olurken Doğu toplumlarında çok sayıda arkadaşı ve akrabası ile birlikte olduklarında mutlu olunur. Batı kültüründe günlükler, mektuplar vb. yazılı malzemelere önem verilirken Doğu toplumlarında sözel hikâyelere önem verilmektedir. Örneğin Türk toplumunda evlenmeden önce kız istemeye damat giderken Çerkez toplumunda damat adayları kız istemeye gitmez, Batı toplumunda ise kız isteme diye bir şey hiç yoktur.

Örneğin Batı kültüründe bir kişiye, öğretmene soru sormak ya da söylediklerini eleştirmek; söylediklerini daha açık hâle getirmesi için bir gereklilik olarak görülürken Doğu toplumlarında bir kişiyi eleştirmek hoş karşılanmamaktadır.

Üçüncü olarak yalnızca bir tek kültürden olup diğer hiçbir kültürde olmayan bir özellik ya da davranış biçimi var mıdır? Buna **kültürel psikoloji** denir. Örneğin yalnızca Japon toplumunda birey saygı ifadesi olarak eğilerek selam verir. Bazı dinler ve onların uygulamaları yalnızca tek bir kültüre özgüdür.

Kurgusal Örnek

Çiğdem Kağıtçıbaşı dünya çapında teorisi kabul edilmiş iki Türk psikoloğundan biridir. Kağıtçıbaşı'nın kuramına göre Türk toplumu hem Batı toplumları gibi bireyci özellikler sergilemekte hem de Doğu toplumları gibi toplulukçu özellikler sergilemektedir. Bunun tipik örneği olarak insanlar da çekirdek aile hâlinde yaşamaktadır ancak duygusal olarak anne babaları, akrabaları ve yakın arkadaşlarıyla yoğun ilişki kurmaktadır.

